

REEMBRES

Plocs d'història i cultura

Número 8

Vilanova i la Geltrú

Agost 1995

A la coberta, detall de la dansa, fragment d'un dibuix al·legòric a la música, de:

Maria Pílar Martínez i Herrero

Vilanova i la Geltrú, 1954

Des de fa anys, Maria Filar intenta equilibrar la seva professió en l'àmbit sanitari i la vida privada amb la seva ininterrompuda afecció al dibuix i a la pintura.

En els últims anys ha exposat a Sitges, Sant Pere de Ribes i Vilanova i la Geltrú, i ha col·laborat amb il·lustracions en diverses publicacions de caire cultural i social.

La crítica d'art, entre altres coses, ha dit que:

"... en la seva obra no hi cap intenció de copsar ni d'interpretar la realitat que l'envolta, sinó d'endinsar-se en el món dels somnis, de la inconsciència. Ofereix a través de la tinta i la ploma i del detallisme acurat del traç en el seu dibuix la complexitat d'un món interior de fantasia en la més pura ideològica del surrealisme de principis de segle.

Defuig la realitat per a enfrontar-se a tot un món oníric, mitològic, antic.

Els seus dibuixos revelen igualment el desig sincer d'expressar el seu propi i íntim jo, i a través de tot un ideari de símbols la seva obra apareix plena de missatges, expressiva i voluntariosa, i potser per això els seus dibuixos tenen tanta força d'expressió comunicativa".

REEMBRES

Plecs d'història i cultura

Vilanova i la Geltrú

Número 8
Agost 1995

EDITORIAL

Possiblement, un dels més gran aconseguiments socials de les darreres dècades és haver augmentat la parcel·la de lleure a costa de la del treball. Avui, moltíssima més gent que mai en el passat té temps per fer quelcom més que treballar i cobrir les seves necessitats més primàries. Moltíssima més gent que mai té temps per anar a espectacles, per llegir, per viatjar, per col·leccionar, per participar en les diverses ofertes culturals o per disposar del seu temps de lleure com millor li plagui.

No cal ser cap espasa per adonar-se que hi ha al menys quatre tipus de lleure, el creatiu, el caritatiu, el «col·laboratiu» i el consumiste. El més celebrat pels encarregats de que tot vagi bé és també el que més seguidors té, el consumiste. És el que genera llocs de treball, el que uniformitza més la societat, el que menys exigències personals requereix i també el que més permet defugir les més tristes realitats humanes.

El lleure caritatiu, avui per avui el més anecdòtic, està del tot desprestigiats. Anar, per exemple, a visitar vells o malalts pel senzill fet de fer-los campanya està considerat com un comportament *arqueològic* propi de persones frustrades.

El lleure «col·laboratiu» (així, per defugir el «...cionista») ve a ser un lleure caritatiu, però de més altes mires, organitzat i pressupostat. Els seus seguidors no són tildats de persones frustrades, sinó de gent concienciada i voluntariosa.

Resta el lleure creatiu, el que sorgeix de tenir temps i de l'afany de fer com una necessitat interna amb projecció externa, com una necessitat de construir. És, però, un lleure a cops dur. Fer, per exemple, una editorial a l'agost, en una vila envoltada per la xafogor, no és fàcil per molt amanida que estigui pel «Surge et ambula» i molt presidida per l'«Expecto...» de més amunt. No queda més remei que crear de nit, a la fresca de la calorosa nit, quan els d'un altre lleure, el creatiu del no, satisfan també l'afany de fer com una necessitat interna amb projecció externa. Són els volcadors de contenidors, els atropella-gossos, els desinfla-rodes..., els que no queden satisfets consumint, els que arriben a creure que a ells, no, i que els de l'«Expecto...» eren *tontos*. És un lleure més a comptabilitzar; una forma més de cultura al cap i a la fi, la cultura del no, però potser una cultura submergent de la del sí.

Els editors

Sumari

- Pàg. 3 *Vilanova i la Geltrú i la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona.*
Per **Pere Vallribera i Puig.**
- Pàg. 9 *La Plaça Llarga.*
Per **M. Lluïsa Orriols i Vidal.**
- Pàg. 11 *La termenació La Geltrú- Ribes del 1728.*
Primera part.
Per **Ferran Sanz Lou i Xavier Sorní Esteva.**
- Pàg. 19 *Notes per a la petita història musical vilanovina.*
Per **Joan Alemany i Moyà.**
- Pàg. 25 *Presentació de l'opuscle "Els artífexs del retaule de Santa Maria de la Geltrú".*
Per **Joan Callejón Cabrera.**
- Pàg.31 *Factors d'identitat: llengua, cultura i dret.*
Per **Ramon Juncosa i Ferret.**
- Pàg.35 *Per quelcom més que per omplir.*
- Pàg.36 *Addenda als Mata-segells especials de Vilanova i la Geltrú.*
Per **Josep Ferrer Serra.**

Reembres, núm. 8. Any 1995.

Edició i redacció: **Josep Ferrer Serra,**
M. Ll. Orriols Vidal,
Ferran Sanz Lou i
Xavier Sorní Esteva

Apartat de Correus 331
08800-Vilanova i la Geltrú

Dipòsit Legal: **B - 24.959-93**

ISSN: **1133-6412**

VILANOVA I LA GELTRÚ I LA REIAL ACADÈMIA DE MEDICINA DE BARCELONA

Pere Vallribera i Puig

Resum:

Importància de les comunicacions presentades a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona per dos metges i un cirurgià de Vilanova i la Geltrú del segle XIX atenent al què era llavors aquella institució.

Mots clau:

*Josep TAPIES I VILA, metge;
Lluís GAUSA I BARCELO, metge;
Joan GONZALEZ, cirurgià;
Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya;
Vilanova i la Geltrú;
Història de la Medicina; Segle XIX.*

En els números 4, 5 i 7 de REEMBRES han estat publicades unes comunicacions enviades, durant el segle passat, a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona per metges i cirurgians en exercici a Vilanova i la Geltrú¹. Creiem que val la pena de fer-ne uns breus comentaris considerant en conjunt la importància d'aquestes comunicacions i el què representen en l'àmbit mèdic de l'època en la nostra Vila. També, de fer unes consideracions del què era, en el temps, la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona.

La Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona tingué el seu origen en els últims anys del segle XVIII gràcies a la voluntat d'uns metges barcelonins que no es resignaven al baix nivell de la medicina de l'època. I potser també esperonats per la creació, en aquells moments, del «Real Colegio de Cirugía» on es portaria a terme un ensenyament modern de la medicina. L'any 1754 -quan ja era una realitat el Col·legi de Cirurgia tot i que les seves activitats docents no començaren fins el 1761- es féu un primer intent de creació d'un Col·legi de Medicina barceloní. El portaren a terme Josef FORNES, Josef SANPONTS, Antoni RIGALS, Joan STEVA, Pere GUELL i Josef SORIANO adduint com motiu que «*el lastimoso estado de decadencia en que á mediados de este siglo se hallaba la Facultad de Medicina de Barcelona excitó el celo de algunos sabios profesores de aquel tiempo á buscar los medios más eficaces para atajar los progresos de tan grave mal, y restablecer su profesión al grado de ilustración y esplendor que le corresponde*»². Es demanava el restabliment de l'antic Col·legi de Medicina de Barcelona, amb els graus i privilegis d'una Facultat de Medicina.

Però per això caldria vèncer molt diverses oposicions, la primera de les quals i la més forta fou la del **Protomedicato de Castilla**, que de cap manera permetia la creació d'un «Colegio». Com diu Joan MARSILLACH, acadèmic i historiador de l'Acadèmia, «*El proyecto, que había pasado sin dificultad alguna por el crisol de la censura de varias corporaciones profanas a la Medicina, halló una ruda oposición en el Real Protomedicato de Castilla;*

tanto que después de un eterno espedienteo de nueve años, recayó una real disposición negando la gracia que se solicitaba»³.

L'any 1769 uns metges barcelonins de renom ben reconegut en la nostra vida mèdica -Joan STEVA, Pere GUELL, Josep SORIANO, Ignasi MONTANER, Josep Ignasi SANPONTS, Lluís PRATS, Pau BALMES i Rafael STEVA- projecten unes noves «ordinacions» per demanar altra vegada l'establiment d'un Col·legi mèdic. Un bon grup de metges de Barcelona els hi dóna suport, però des de Madrid dos influents figures de la nostra Medicina que hi residien -BARNADAS i BONELLS- i a qui es demanà ajuda aconsellen sol·licitar no un Col·legi sinó una «Acadèmia de Medicina»⁴. Així es fa: s'envia la sol·licitud, signada per STEVA i GUELL, argumentant i demanant l'aprovació i el permís per reunir-se a celebrar les conferències mèdiques a casa del Tinent de Protometge (Pere Güell) o a casa d'algun dels membres⁵.

tuviéron otro origen que la estudianta aplicación de algunos de sus Individuos

Por tanto, animados del mismo zelo; por lo que les incumbe la obligación de fomentar todo lo que pueda conducir á los adelantamientos de la salud pública; y anhelando para tan provechoso exercicio la superior autoridad de V. E.

Suplican rendidamente á V. E. se sirva aprobar tan útil idea, y concederles el permiso para que puedan juntarse á celebrar sus conferencias medicas en casa del exponiente teniente de Proto-Médico, ó en la mas proporcionada de sus Individuos.

Gracia, que espexan de la rectitud, é incessante zelo de V. E. en utilidad de la Salud Pública.

*Barcelona 29 de Abril de 1770. D.º Juan Llovera
D.º Pedro Güell.*

Aquesta petició sí que és concedida des de Madrid. En aquest moment es trobà, però, una forta oposició, inesperada, d'una sèrie de metges de Barcelona, que potser temien una coartació del seu exercici mèdic. Això, juntament amb altres problemes menors, retarda la creació de la nostra entitat que, finalment s'assoleix amb el nom oficial d'**Academia Médico-Práctica de la Ciudad de Barcelona**.

L'Acadèmia inicia immediatament les activitats científiques i ben aviat aconsegueix la consideració de totes les autoritats i les forces polítiques de la ciutat: ja de bon principi -el mateix 1770- el «Real Acuerdo» li demana un estudi i posterior informació sobre una epidèmia que sofria, des d'uns anys abans, la vila d'Aitona.

Aquest prestigi es confirma amb l'ordre personal del Capità General de Catalunya, comte de Riela, en la que sol·licita que s'envii un acadèmic a Blanes, per estudiar una important epidèmia que aquesta vila estava patint. Un altre encàrrec, també ben demostratiu de la consideració que mereix l'Acadèmia és el fet oficialment per l'Ajuntament de Barcelona l'any 1780 «*para adquirir el Mui Ilustre Ayuntamiento en Junta de Sanidad, el perfecto conocimiento que conviene de los principios, ó causas que puedan ó deban considerarse serlo con particularidad de muertes repentinas, Apoplexías, ó graves enfermedades en esta Capital*»⁶. El resultat fou, després d'estudis i discussions, l'edició d'una obra de gran interès.

L'assentament de l'Acadèmia en la vida mèdica catalana queda mostrada amb diverses fites aconseguides. Així, l'any 1786 obté la concessió de «títol i protecció reial», en carta signada pel Conde de Floridablanca⁷. Són de seguida acceptats els seus estatuts -cosa que li proporciona una certa autonomia- i se li concedeix el segell de «Regia Medicinae Practicae Barcinonensis Academia».

Poc després, el 1791, l'Acadèmia estrena nous locals i les seves activitats es porten a terme amb gran dinamisme, creant nous premis i acceptant la proposta de metges joves de poder assistir a les Juntes literàries. Es creen així les juntes «Prima mensis», del primer dilluns de cada mes, on es donen notícies *in extenso* de la vida mèdica barcelonina. La primera se celebrà a l'abril de 1796.

L'activitat de l'Acadèmia es fa palesa també en la nota del mateix 1796 en la que es consigna que «*el Rey se ha dignado agregar a la Real Academia de Medicina Práctica de esta ciudad la inspección de las epidemias del Principado de Cataluña*»⁸. L'any següent -1797- s'estableix una Càtedra de Medicina Pràctica, sota la direcció de l'Acadèmia, càtedra que es farà efectiva el 1802 i que serà ocupada, entre altres, pel prestigiós doctor Francesc SALVA I CAMPILLO. Finalment, el 1798 són editades per compte de la «Real Imprenta», a Madrid, les Memòries de l'Acadèmia.

Quan entrem al segle XIX, com veiem, la vida de l'Acadèmia és ben activa. Malauradament, però, aquesta activitat es veié pràcticament suprimida durant la guerra del francès, restant l'Acadèmia paralitzada durant uns anys⁹.

Copia.

He hecho presente al Rey la representacion que me dirigieron V^{ms} exponiendo su zelo, y aplicacion constante al estudio de la verdadera Medicina en beneficio de la salud publica, y pidiendo que en consideracion á ello se les concediese á lo menos el titulo de Academia R^l para proseguir con este distintivo en sus utiles fatigas. Apreciando S. M. como acostumbra, y le es propio, el talento y meditaciones de los individuos, y cuerpos literatos que procuran el bien de la humanidad, se ha dignado tomar á V^{ms} bajo de su Proteccion con la obligacion de darle annualmente cuenta por mi medio de sus laboriosas tareas. Para condecorar á esa Academia con el titulo de R^l que desea, conviene que V^{ms} me remitan algun exemplar de los estatutos de su creacion para insertarlos en la Cedula que corresponde, y debe despacharse. Dirondra que asi se execute luego que V^{des} me los envien, y entretanto ruego á Dios los q^{do} n^{das}, como deseo Avanzuez á 14 de Junio de 1785.

El Conde de Florida Blanca.

La vida de l'Acadèmia no es reprengué del tot fins l'any 1814, quan s'elegí una nova Junta i s'iniciaren de seguida les tasques normals. Però aquesta normalitat no durà més d'uns 10 anys: el 1824 la Reial Acadèmia de Barcelona -com les de tot Espanya- fou suprimida per una Reial Ordre. Llegim de nou que diu Joan MARSILLACH: «A pesar de esto, á pesar de que la Academia no haría sino mucho bien á la clase y á la ciencia, vino un dia en que fué reducida á la nada por la sola voluntad de un soberano absoluto por la gracia de Dios. Este dia fué el 23 de Setiembre de 1824 en que por la real órden de S.M. el Rey Don Fernando VII fueron disueltas todas las Academias médicas del Reino»¹⁰.

Seguiren, doncs, uns anys d'inactivitat, que s'allargaren fins el 1830: en aquest moment s'aconseguí el restabliment, per ordre del mateix Fernando VII, de totes les Acadèmies espanyoles. A la de Barcelona es viu una època de ràpida rehabilitació: la primera reunió feta per l'Acadèmia en aquesta època tingué lloc el 20 de febrer de 1831, amb l'establiment d'una nova organització i l'adopció d'un nou Reglament. I de seguida es convoquen uns nous Premis anuals -com ja s'havia fet en èpoques anteriors-, premis que són incrementats i que s'anuncien a les corporacions mèdiques nacionals i europees. Consisteixen en l'obtenció de la Medalla d'Or de l'Acadèmia i el títol d'Acadèmic corresponent als vencedors. Un dels temes proposats era dedicat a tots els metges en exercici a les terres catalanes amb la demanda que enviessin notes clíniques amb la seva experiència.

Aquesta etapa de la Reial Acadèmia és important per la seva activitat i per l'empenta en la participació de metges de tot Catalunya -i també de la resta d'Espanya-. Altres vicissituds -que sí que n'existiren- no la privaren en cap moment de continuar una activitat normal que conservà un gran dinamisme i que la portà a l'assoliment d'una categoria científica d'alt nivell.

Ja hem vist que la resposta de dos metges, Josep TAPIES I VILA i Lluís GAUSA I BARCELO, i d'un cirurgià, Joan GONZALEZ, tots exercint a Vilanova i la Geltrú, arribà ben aviat a la Real Acadèmia de Medicina de Barcelona¹¹. No és massa nombrosa, com veiem, la participació dels nostres metges, però sí que és demostrativa de l'afany de cooperació immediata dels dos metges joves que més treballaven a Vilanova i la Geltrú en aquell moment i d'un cirurgià amb experiència i tècnica quirúrgica importants. Les seves comunicacions, en conjunt, són demostratives de la praxi mèdica de l'època a la nostra ciutat, de la minuciositat en les exploracions que s'havien de fer per arribar a un diagnòstic i de la correcció de les reflexions fetes per l'adopció de la terapèutica.

Finalment farem una última consideració.

Les comunicacions, com hem vist, són escrites totes en castellà. Per imperatiu dels temps de constitució de l'Acadèmia, ja en els primers «Estatutos de la Real Academia Médico-Práctica de Barcelona», aprovats per «Real Acuerdo» l'any 1786, hi podem llegir textualment:

«Capítulo XXXV: Todas las obras académicas se escribirán en castellano, sin permitir que en la Academia se hable en otro idioma: y á este fin

adopta la Academia las reglas de la Lengua Española, tanto en su gramática como en su ortografía»¹².

Creiem digne de ressaltar aquest «*no permitir que en la Academia se hable otro idioma*», cosa que va més enllà, evidentment, de l'adopció de l'idioma oficial en les tasques científiques.

Actualment, però, els temps i, per tant, les condicions de vida mèdica i de treball científic a Catalunya són ben diferents.

NOTES

- ¹ VALLRIBERA I PUIG, Pere: **Josep Tàpies i Vila. L'aportació d'un metge de Vilanova i la Geltrú a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona.** REEMBRES, núm. 4 (abril 1994), pàgs. 3-8.
Id.: **Lluís Gausa i Barceló. La seva aportació a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona.** REEMBRES, núm. 5 (agost 1994), pàgs. 7-18.
Id.: **Joan González. L'aportació d'un cirurgià de Vilanova i la Geltrú a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona.** REEMBRES, núm. 7 (abril 1995), pàgs. 3-6.
- ² **Memorias de la Real Academia Médico-Práctica de la Ciudad de Barcelona.** Tomo Primero, Madrid, en la Imprenta Real, Año de 1798, Introducción, pàg. I.
- ³ MARSILLACH, Juan. **Reseña histórica de la Real Academia de Medicina de Barcelona,** «El Compilador Médico», Año I, núm. 1 (10 julio 1865), pàg. 2.
- ⁴ MONTSERRAT FIGUERAS, Sebastián; CARRERAS ROCA, Manuel. **Historia de la Real Academia de Medicina de Barcelona,** Impr. Socitra, Barcelona 1954, pàg. 14.
- ⁵ Arxiu de la Real Acadèmia de Medicina de Catalunya (A.R.A.M.C.), Lligall 1, núm. 2 bis.
- ⁶ A.R.A.M.C., Lligall 1, núm. 18 d.
- ⁷ A.R.A.M.C., Lligall 1, núm 9.
- ⁸ A.R.A.M.C., Lligall 1, núm 37.
- ⁹ A.R.A.M.C. Lligall 3. Conté una nota, al davant, informant que «*De los años 1809, 10, 11 y 12 no se guarda ningún documento*».
- ¹⁰ MARSILLACH, Juan. **Reseña histórica.** «El Compilador Médico», núm. 9 (13 noviembre 1865), pàg. 177.
- ¹¹ Hem conservat la denominació oficial més coneguda de l'Acadèmia. Diguem, però, que l'any 1836 fou canviada suprimint la d'«Academia Médico-Práctica» i adoptant la de «Nacional Academia de Medicina». Aquest nom durà només uns anys i aviat se substituï pel de «Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona». Fem constar, finalment, que el nom actual, és el de «Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya», acordat en el Ple de l'Acadèmia el 10 de desembre de 1991 i fet oficial per Resolució del 4 de maig de 1992 (D.O.G. 18 maig 1992).
- ¹² **Memorias de la Real Academia,** Introducción, pàg. XXXVI.

LA PLAÇA LLARGA

M. Lluïsa Orriols i Vidal

Resum:

Es dona a conèixer un document que acredita que en el segle XVI la Plaça Llarga de Vilanova i la Geltrú ja era coneguda amb aquest nom.

Mots clau:

Plaça Llarga, Palmerar, toponímia urbana, Vilanova i la Geltrú.

Vilanova conserva només un portal de l'antiga muralla, el portal del Nin, que donava, i dona encara, al Palmerar, un nucli, amb dret històric de barri, situat entre dues antigues viles, Vilanova de Cubelles i la Geltrú (actualment Vilanova i la Geltrú). Del portal del Nin al Palmerar, només un carrer ample. Un carrer típic i atípic, típic per nostrat, atípic per donar a engany: per no ser un carrer, sinó una plaça, una plaça anomenada, no en va, la Plaça Llarga.

No és una plaça petita i recollida, càlida i amb racons humits i ombrívols que inviten als records, sinó un emplaçament transitat a tothora per gent adelarada i per vehicles motoritzats que no li permeten de tenir ni un moment de silenci i repòs. Només un parell de reduïts escaires de voreres poden oferir sis arbres, a parelles de tres diferents espècies. La raó d'aquesta plaça tan llarga no pot ser atribuïda a un projecte urbanístic antic, ni el seu nom a records de major amplària. Amb això, com amb altres tantes coses, la geografia i la funcionalitat han estat determinants.

És evident que la petita geografia local la va configurar quan fa set o vuit centenars d'anys el Torrent de la Pastera va deixar de portar aigua de manera regular en un dels dos braços que llavors tenia en aquest tram del recorregut, i aquesta llera va quedar com una simple riera. Durant el segle XIV aquesta riera va veure com arribaven a la seva vora de ponent els dos llarguíssims carrers que seguint el traç de l'antic camí reial tenia la jove Vila Nova de Cubelles. A la seva vora de llevant, el Palmerar de la Geltrú, habitat de feia anys¹, s'urbanitzava al menys en dos carrers paral·lels també en direcció est-oest². La riera³ va començar a fer la funció de lloc de pas i d'unió, va esdevenir una plaça, però llarga.

Seria interessant de poder conèixer des de quan se li va donar el nom de plaça Llarga.

Garí Siumell, en la seva recorreguda *Història de Vilanova i la Geltrú*, remarca que no ha pogut saber «*por falta de datos*» quan van unir-se físicament les dues universitats que ja tenien un sol comú, però «*ha podido colegir a*

mediados del siglo décimo quinto». En el plano que il·lustra l'obra hi dibuixa la plaça i li dóna ja el nom⁴, però no ho justifica documentalment.

Tampoc el llibret «Les viles medievals»⁵, fent-se ressò de l'anterior, ofereix cap referència documental de l'antigor del nom de la plaça.

Fa poc temps, del fons de Protocols Notarials de l'Arxiu Històric Municipal de Vilanova i la Geltrú es va poder transcriure un pergami que fa de coberta del Manual del notari Magí Cabañes (1591-1597)⁶. El pergami conté un document fet pel notari públic Bartomeu Alomar, prevere i rector de la Vila Nova de Cubelles, redactat el 10 d'abril de 1579, en el qual consta la venda feta entre dos pagesos de la vila d'una casa a la Vila Nova de Cubelles **en el lloc dit «la plassa llarga»** (sic.) pel preu de 22 lliures i 4 sous en moneda barcelonina. El batlle de la vila pel Senyor Rei, Joan Gassó, donava el vist-i-plau a la venda el dia 12 d'abril.

Realment, la recuperació d'aquest document en pergami no és pas una notícia cabdal per a la història de Vilanova i la Geltrú, però de moment sembla, a tenor de la bibliografia existent, que és la prova documental més antiga sobre la denominació d'aquesta plaça de la ciutat.

NOTES

¹ Any 1406, «Petrus Guialtrud, del Palmarario». Arxiu Parroquial de Santa Maria de la Geltrú. Manual III, p. 210.

Any 1411, Raimon Guasch del Palmerar a la Vila del Castell de Geltrú; i encara el 1413. A.P.G. Man. III, p. 170 i Man. I, p. 24.

Any 1412, Jaume Brugal del Palmerar a la Vila del Castell de la Geltrú. A.P.G. Man. I, p. 12.

² S'han trobat documentades cases al Palmerar l·lindant al nord i a migdia «*cum vico publico*» els anys 1455 i 1488. A.P.G. Man. IV, p. 121 i A.P.G. Man. I, p. 89. Evidentment, feia molts anys que eren edificades.

³ A.P.G. Capbreu de 1495, p. 6.

⁴ Garí Siumell, José Antonio: *Descripción e historia de la villa de Villanueva y Geltrú...*. Imprenta i Libreria Leandro Creus. Villanueva, 1860. Pàg. 18.

⁵ Castells i Urgellés, A.; Sabater i Navarro, J.; Virella i Torras, X.; i cols.: *Les viles medievals*. Col·lecció «Els carrers de Vilanova i la Geltrú. Vol. 1». Servei Municipal del Català. Vilanova i la Geltrú, 1987. Pàg. 63.

⁶ Arxiu Històric Municipal de Vilanova i la Geltrú. Fons notarial, N/S. 5.

LA TERMENACIÓ LA GELTRÚ-RIBES DEL 1728. PRIMERA PART.

*Ferran Sanz Lou
Xavier Sorní Esteva*

Resum:

Es dona a conèixer com quedà fixada la línia divisòria dels termes de la Geltrú i Sant Pere de Ribes el 1728, amb el detall de tots els mollons, fites, trams i guies.

Mots Clau:

Terme de la Geltrú, Terme de Ribes, fitació, termenació, Vilanova i la Geltrú.

A començaments del segle XVIII, el pas del temps i la desaparició de mollons havia portat a certa confusió dels límits del terme de Sant Pere de Ribes, la qual cosa era causa de nombroses disputes amb els habitants i representants dels termes veïns. Per això es dugué a terme una nova termenació amb intervenció de la Reial Audiència del Principat de Catalunya.

Del procés seguit fins la termenació, l'any 1728, en donà fe el notari de Vilanova de Cubelles Guerau Cassaní. Quatre plecs, que són còpia comprovada i corregida dels originals que restaren en poder de l'esmentat notari, arribaren i foren registrats a la Reial Audiència.

Fa més de 10 anys, gairebé per casualitat, tot duent a terme un estudi temàticament bastant distant del present, aquesta documentació fou localitzada a la Secció Reial Audiència de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, concretament en el Registre 251, entre el foli 112 i el 135g.

Es distingeixen, en aquesta documentació, cinc cossos ben diferenciats:

- El primer, que s'estén del foli 112 al 125, porta en el primer full la següent anotació: «*Lindación del Termino de la Geltrú con el de Ribas ante Gerau Cassaní Notario y Escribano Público de Villanueva de Cubellas Obispado de Barcelona*».

- El segon correspon a la termenació de Ribes amb Sitges, distingint entre els termes de Campdasens i Miralpeix, i comprèn del foli 128 al 129g.

- Tot seguit, entre el foli 130 i el 131, es troba la llandació de Ribes amb el terme de Jafra.

- El quart cos és la llandació de Ribes amb Olivella, i comprèn els folis 132 a 133g.

- Finalment, a continuació, es troba un *Despacho* datat a Barcelona el 20 de desembre de 1728 adreçat al Batlle de «*Villanueva de Cubellas y Geltrú*» donant pas a la conclusió de la fitació amb la fixació de les fites i mollons entre la Geltrú i Ribes (fol. 134-135).

El gruix de la documentació correspon a la termenació Geltrú-Ribes. La raó és, ben segur, que entre aquests dos termes la confusió de límits era major i per tant més nombrosos els conflictes. Aquesta llandació té, des del prisma històric, un considerable interès. Per una banda, permet saber com quedaren finalment fixats els termes, amb el detall de totes les fites, mollons i trams, i, per l'altra, dóna a conèixer tot el procés de com es va dur a terme, els motius, parts implicades, noms dels experts nomenats per cadascuna de les parts, el comissariat, els punts més conflictius de la llandació, dates i llocs de trobada per a les sortides d'inspecció del terreny, etc.

Les termenacions de Ribes amb Sitges, amb Jafra i amb Olivella, molt més simples i menys detallades en els documents, seran, molt possiblement, objecte d'un altre o d'altres col·laboracions. El propòsit de la present és ocupar-se de la llandació de Ribes amb la Geltrú, i es presenta, per raó d'extensió, dividida en dues parts a publicar en números successius d'aquesta revista. La primera part, la que ocupa aquestes planes, és la relació de com finalment quedaren fixats els límits el 1728, deixant per a la segona als motius i procediment de la termenació. Val a dir que s'ha optat per aquest ordre en pro de la claredat, per poder exposar posteriorment controvèrsies que sorgiren en punts concrets de la divisió dels termes havent ja descrit prèviament tots els punts i trams de la convencional línia divisòria.

Aquesta primera part és, doncs, el seguiment de la divisió del terme. S'ofereix pel mateix ordre del document, és a dir, de mar a muntanya, però de forma estructurada, organitzada i uniforme. Al mollons (fites incloses) se'ls ha assignat una numeració correlativa, identificant cada tram d'acord amb el número del molló anterior i posterior.

- MOLLÓ 1 Ubicació: a la punta de la serra dels Paranius, abans anomenada de l'Aucell i antigament d'Otger.
Guies: · una mirant el mar,
 · l'altra mirant serra amunt.
- TRAM 1-2 Segueix pel llom de la serra passant pel mig dels Paranius.
· Banda de Ribes: l'aiguavessant de la serra d'orient, on hi havia les terres dels hereus de Francesc Massana, abans de n'Alegret i més antigament de Francesc Serra.
· Banda de la Geltrú: aiguavessant de ponent.
- MOLLÓ 2 Ubicació: al tossal, de la serra en terres de Solicrup.
Guies: · una mirant el molló anterior,
 · l'altra serra amunt.
- TRAM 2-3 Segueix serra amunt fins el cim de la muntanya de Solicrup.

- MOLLÓ 3 Ubicació: cim de la muntanya de Solicrup.
 Guies: · una mirant a ponent seguint la carena de la muntanya,
 · l'altra no s'especifica.
- TRAM 3-4 Segueix la carena de la muntanya.
 Vessant de tramuntana per Ribes, a on hi ha la terra de Joan Arial, abans Mas de les Peres.
 Vessant de migdia per la Geltrú, a on hi ha les terres de Solicrup.
- MOLLÓ 4 Ubicació: al tossal de la muntanya, a 180 passes del molló anterior.
 Guies: · una mirant el molló precedent,
 · l'altra mirant a la punta del marge gros que divideix les terres de Joan [?] àlias Panxo, llaurador de Vilanova, abans era de Joana Garí, vídua de Montserrate Garí, de les de Solicrup (les primeres pertanyien al terme de Ribes, les altres al de la Geltrú).
- TRAM 4-5 Segueix tot el marge cap a tramuntana.
- MOLLÓ 5 Ubicació: al final del marge, on hi havia una olivera grossa.
 Guies: · una mirant l'anterior molló (seguint el marge),
 · l'altra mirant a mestral.
- TRAM 5-6 Travessa una peça de terra de Solicrup i el bosc fins arribar al camí de les coves.
- MOLLÓ 6 Ubicació: al camí de les coves on hi havia ja una fita antiga.
 Guies: · una mirant l'anterior molló,
 · l'altra mirant entre mestral i tramuntana.
- TRAM 6-7 Travessa el camí de les Coves fins arribar a la punta del marge que separa la vinya de Francesc Pasqual, àlias Reys, d'una vinya de Solicrup.
- MOLLÓ 7 Ubicació: a l'extrem del marge.
 Guies: · una, segurament, mirant el molló anterior (no ho especifica),
 · l'altra mirant a ponent enfilant el marge.
- TRAM 7-8 Segueix fins el final del marge gran que divideix l'esmentada vinya de Solicrup de la de Gertrudis Serra, vídua de Joan B. Serra, que abans

havia estat de Joan Matons, llaurador de Vilanova, deixant aquesta última per Ribes.

(Aquest era un dels punts conflictius de la fitació).

- MOLLÓ 8 Ubicació: al final del marge gran, és el punt de trobada amb el camí de les coves.
Guies: · una mirant l'anterior molló, seguint el marge,
 · l'altra mirant camí avall cap al torrent.
- TRAM 8-9 Segueix el camí en direcció al torrent.
- MOLLÓ 9 Ubicació: en el camí, en el cantó de la vinya d'Antoni Montserrat, abans d'en Marc Berni.
Guies: · una mirant el molló precedent,
 · l'altra mirant camí avall fins el torrent.
- TRAM 9-10 Camí avall fins el torrent.
- MOLLÓ 10 Ubicació: en el torrent a on travessa el Camí Reial de Vilanova a Barcelona, a la part de tramuntana del camí.
Guies: · una mirant l'antecedent, és a dir, dirigida cap el torrent i camí de les coves,
 · l'altra mirant a tramuntana.
Inscripcions: a la cara de llevant, esculpit l'escut d'armes de "Su Ilustrísima" (el bisbe de Barcelona) i la inscripció "TERME DE RIBAS",
 a la cara de ponent esculpit l'escut d'armes del Comú de "Villanueva y Geltrú", amb la inscripció "TERME DEL CASTELL DE LA GELTRU".
- TRAM 10-11 Torrent amunt.
- MOLLÓ 11 Ubicació: en el torrent, a l'alçada de la peça de terra de Joan Gassó, mariner de Vilanova, que confina amb la d'en Pau Martí i Cabanyes.
Guies: · una mirant l'anterior molló (mirant el curs del torrent),
 · l'altra mirant rasa amunt, a tramuntana.
- TRAM 11-12 Rasa amunt cap al camí de Vilanoveta, travessant el camí, quedant les terres de Joan Garí per Ribes i les de Pau Martí i Pere Roig, rajoler de Vilanoveta, per la Geltrú.
- MOLLÓ 12 Ubicació: a la rasa, després de travessar el camí de Vilanoveta,

- en el marge superior.
- Guies: · una mirant la rasa,
· l'altra mirant el mateix marge per la part de llevant.
- TRAM 12-13 Segueix la rasa 26 passes.
- FITA 13 Ubicació: a 26 passes de l'anterior molló, damunt del mateix marge.
Guies: · la contrafita mirant el molló precedent,
· la fita guiant i dividint per la meitat la peça de terra d'Antoni Aldiber, llaurador de Vilanova, i de Francesca Aldibera i Serra (marit i muller) que abans era de Gabriel Torrents.
Característ.: fita grossa amb fonaments i contrafort.
- TRAM 13-14 Passant per la meitat de dita peça de terra, quedant la part de llevant per Ribes i la de ponent per la Geltrú, i continuant travessant les peces de terra de Joan Alegret, mariner, abans de Raimon Garí, i la de Jacint Raltés, que abans era de Solers, fins a trobar una fita que divideix les peces de terra d'Antoni Montserrat Gaspar i la de Joan Marquès.
- FITA 14 Ubicació: on hi havia la fita, però ara una de més gran.
Guies: · una mirant a migdia, a la fita anterior,
· l'altra mirant cap amunt, seguint la divisió de les esmentades dues terres.
- TRAM 14-15 Segueix la divisió de les terres d'en Montserrat i d'en Marquès, quedant la del primer per Ribes i la del segon per la Geltrú, i continua travessant un marge petit que divideix una altra peça de terra d'en Montserrat d'una altra d'en Marquès prosseguint fins arribar al camí de Vilanova a Can Mironet de Ribes.
- MOLLÓ 15 Ubicació: a la cruïlla amb el camí de Vilanova a Can Mironet.
Guies: · una mirant la fita anterior, això és cap a migdia seguint un antigó i els marges anteriors,
· l'altra mirant a llevant per la banda del camí antic.
- TRAM 15-16 Segueix la línia divisòria entre les terres del dit Montserrat i el Bosc de Carro, quedant aquestes per Ribes i el bosc per la Geltrú.
- MOLLÓ 16 Ubicació: a setanta passes del molló anterior, entre el camí antic i el nou, a on hi havia una fita vella.
Guies: · una mirant el molló precedent,
· l'altra a tramuntana.

- TRAM 16-17 Per entre mig del bosc de Carro cap a tramuntana enfilant una fita vella.
- FITA 17 Ubicació: a on hi havia la fita vella, la qual calia renovar.
- TRAM 17-18 Segueix per un antigó fins l'altra part del bosc.
- MOLLÓ 18 Ubicació: sota un marge antic, junt a una olivera.
 Guies: · una mirant la dita fita antiga de dins del bosc,
 · l'altra mirant a tramuntana.
- TRAM 18-19 Continua pel marge fins el camí de Vilanova a Ribes.
- FITA 19 Ubicació: damunt d'una pedra grossa mig enterrada que havia estat fita de divisió dels termes i situada en el camí de Vilanova a Ribes.
 Guies: · una mirant a migdia, al molló precedent,
 · l'altra mirant a tramuntana.
- TRAM 19-20 Travessa el camí passant per unes terres ermes i el Bosc de Carro fins arribar a un marge.
- MOLLÓ 20 Ubicació: en el marge, junt a un garric.
 Guies: · una mirant la fita precedent,
 · l'altra mirant a tramuntana.
- TRAM 20-21 Segueix en direcció a tramuntana travessant una peça de terra de l'heretat de Carro i una altra també de Carro, que havia estat de Francesc Serra, llaurador de Vilanova, i una altra de Sebastià Ballester.
- FITA 21 Ubicació: en mig de la peça de Sebastià Ballester, a on n'hi havia una altra fita antiga a renovar.
 Guies: · una mirant el molló precedent, és a dir, a migdia,
 · l'altra cap a tramuntana.
- TRAM 21-22 Segueix cap el nord, travessant la dita peça de terra de Sebastià Ballester, un marge, una terra erma, l'heretat de Carro, un marge i un oliverar de Joan Montserrat, cirurgia de Vilanova, fins el torrent.
- MOLLÓ 22 Ubicació: en el torrent sobre el marge de la peça d'oliveres de Joan Montserrat.
 Guies: · una mirant la fita precedent,
 · l'altra mirant a tramuntana, a la muntanya.

- TRAM 22-23 Segueix el torrent que separa la vinya de Joan Montserrat de la de Josep Galtès, apotecari de Vilanova, travessant el camí reial antic i una peça d'oliveres de la Torre del Veguer, que havia estat de Maria Avinyó, continuant torrent amunt fins l'extrem del marge de la vinya de Lluç Massana, mariner de la Geltrú.
- FITA 23 Ubicació: substituint la fita antiga que hi havia a la punta del marge de l'esmentada vinya d'en Massana.
- TRAM 23-24 Continua pel mateix marge fins trobar el camí Molinant, camí anomenat també de Ribes.
- MOLLÓ 24 Ubicació: a la cruïlla del marge i el camí Molinant.
Guies: · una mirant a la fita anterior,
· l'altra mirant a tramuntana, cap a la muntanya.
- TRAM 24-25 Segueix el torrent, travessant després una peça d'oliveres i unes vinyes de la Torre del Veguer per arribar al camí que va de la Torre del Veguer a Sant Magdalena.
- MOLLÓ 25 Ubicació: al peu del camí, on hi havia una fita antiga.
Guies: · una mirant l'antecedent molló,
· l'altra mirant per damunt del camí al peu del Bosc de la Torre del Veguer.
- TRAM 25-26 Continua travessant el camí de la Torre del Veguer a Santa Magdalena, seguint per terres de l'heretat de la Torre del Veguer cap el peu del bosc.
- MOLLÓ 26 Ubicació: al peu del bosc.
Guies: · una mirant al molló precedent,
· l'altra mirant cap a la muntanya, pel lloc dit del Raurell.
- TRAM 26-27 Enfilant el peu de la muntanya travessant les terres de Josep Martí del mas Roig, del terme de Ribes.
- MOLLÓ 27 Ubicació: al peu de la muntanya, on hi havia una fita vella.
Guies: · una mirant l'anterior molló,
· l'altra mirant a la muntanya per tramuntana.
- TRAM 27-28 Segueix travessant el fons del Raurell, de l'heretat d'en Martí del Mas Roig, pujant muntanya amunt.

- MOLLÓ 28 Ubicació: a la coma de la muntanya.
 Guies: · una mirant pel “Fondo del Raurell” al molló precedent,
 · l'altra mirant a llevant.
- TRAM 28-29 Segueix la carena de la muntanya.
- MOLLÓ 29 Ubicació: en el lloc on hi havia una fita antiga, a la carena.
 Guies: · una mirant el molló precedent, per deixar la vessant de migdia per Ribes i la de ponent i tramuntana per la Geltrú,
 · l'altra enfilant la carena de la muntanya.
- TRAM 29-30 Segueix la carena fins arribar al pujol.
- MOLLÓ 30 Ubicació: a la vinya de Josep Soler, àlies Cruca, llaurador de la Geltrú.
 Guies: · una mirant l'anterior, per deixar la vessant de muntanya de llevant per la Geltrú,
 · l'altra mirant a llevant i tramuntana, assenyalant la carena de la muntanya.
- TRAM 30-31 Segueix la carena fins al cim de la plana Jorba.
- MOLLÓ 31 Ubicació: al cim de la Plana Jorba.
 Guies: · una mirant el molló precedent,
 · l'altra mirant a mestral.
- TRAM 31-32 Segueix per la carena de la Plana Jorba.
- MOLLÓ 32 Ubicació: en el lloc de la carena de la Plana Jorba a on hi havien vestigis antics d'un gran molló. Segons els experts aquest vell gran molló marcava la divisió dels termes de la Geltrú, Ribes i Canyelles.
 Guies: · una mirant al molló anterior, per deixar la vessant de ponent per la Geltrú, el pujol i part de la Plana Jorba per Ribes,
 · una altra, mirant el coll de Savall, que separava el terme de Ribes del de Canyelles,
 · una altra, mirant a mestral (S.O.),
 · una altra guia fou prevista, però no determinada, en espera de resoldre les dificultats de terminació existents entre la Geltrú i Canyelles. ■

NOTES PER A LA PETITA HISTÒRIA MUSICAL VILANOVINA

*Joan Alemany i Moyà**

Segurament ja som pocs els vilanovins que vivim amb el record d'una adolescència optimista, rica amb il·lusions i projectes a l'entorn d'una Vilanova amb intensa i variada vida cultural, com fou la de les primeres dècades del nostre segle XX.

Jo tan sols us parlaré de MÚSICA, el meravellós art que hauria volgut fos "l'eix" central de la meua vida i que desgraciadament no ha estat així.

La música, ja des de la meitat del passat segle XIX, tingué a la nostra vila un historial riquíssim en músics instrumentistes, compositors i mestres. L'activitat musical fou intensa i de gran qualitat, cosa no gens corrent en la majoria de les viles i ciutats com la nostra. Vilanova i la Geltrú a finals del segle XIX contava amb una població de 11.852 habitants.

El vilanoví Joan Antoni Nin i Serra, il·lustre organista, compositor, musicòleg i mestre de Capella de la Seu de Tortosa, fou el primer investigador seriós de la riquesa musical popular i religiosa antiga de tota la península. Amb el seu treball esgotador de molts anys i estudis arribà a reunir més de 40 volums de partitures. Tingué molts alumnes dels què en sortiren músics notables. En sobresortiren especialment: Daniel Gavaldà, professor i pianista de cambra de la Reina Isabel II; el famós organista Antonio Coscollano i el més destacat de tots, el gran músic Felip Pedrell, que fou el continuador de les ensenyaments i les orientacions en musicologia del mestre Nin.

Altres noms d'importants músics vilanovins són: Magí Sans, organista i compositor; Antoni Urgellès Granell, director d'orquestra i compositor; Mossèn Joaquim Pascual, organista de l'església de Santa Maria de la Geltrú i compositor; i molts d'altres com Antoni Ràfols i Fenández, Ramon Ballester i Forns, Josep Escofet i Duran, F. Montserrat i Coll, Emili Guasch i Torrens del Mas, Josep Planes i Font, Francesc Montserrat i Ayarbe, Joan Tomàs i Biscamps, Joan Segalès i Mateu, Carles Marrugat i Romaní, Jaume Puig i Torrent, tots ells notables instrumentistes, compositors i directors. Ja de ple en el segle actual, recordem al gran músic Eduard Toldrà del qui enguany celebrem el centenari; Josep Recasens, violinista també vilanoví que s'integrà, junt amb Toldrà, com a segon violí del Quartet Renaixement; Emília Miret, pianista vilanovina que acompanyà també a Toldrà en molts recitals; l'inoblidable mestre Francesc Montserrat i Juncosa; el violoncel·lista Enric Pascual; les pianistes M. Dolors Rosich i M. Neus Miró i Gumà; Joan Magriñà, excepcional ballarí, mestre i

* Joan Alemany i Moyà fou President de la Secció de Música del Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer i és comentarista musical.

director del ballet del Liceu de Barcelona; Joan Carbonell, fagot solista de l'Orquestra Municipal de Barcelona, professor del Conservatori del Liceu i de l'Escolania del Monestir de Montserrat; Joan Lloveras, tenor operístic i Leonora Milà, pianista i compositora; artistes internacionals. I com a entitats, recordem l'Associació dels "Amics de la Música" de principis de segle, que realitzà una immensa tasca d'activitats, concerts i recitals. Més tard, la formació del grup *Trio Montserrat* de cambra. Cal esmentar les extraordinàries actuacions de l'Orfeó Català el 1919 i les de l'Orquestra Pau Casals els anys 1935 i 1936. I, com no recordar, l'ensenyament musical del Casal Catalanista, l'Ateneu vilanoví i l'Escola Municipal de Música, depenent de la Generalitat republicana. I la tasca intensa de divulgació de l'Orfeó Vilanoví, Unió Vilanovesa (el popular "Coro"), el Foment Vilanoví, entitat que ja més recentment, l'any 1973, creà una escola de música que després es convertí en l'actual Escola Municipal de Música Francesc Montserrat.

I de cop i volta, un dia fatídic, el 19 de juliol de 1936 (el 18 a Barcelona), tingué lloc el succés més inesperat..., l'inici de la brutalitat inexplicable de la guerra civil. Una guerra jamai volguda, jamai entesa per la immensa majoria d'aquelles generacions nostres de la joventut. Unes generacions il·lusionades, àvides de cultura, de progrés i de llibertat. Tot això, brutalment, salvatginament quedà destruït per canviar radicalment per uns panorames de sofriments i calamitats, per un enfonsament dels valors humans, sense pervenir, sense ideals nobles. Pel davant dels joves, sols els tràgics horitzons d'una guerra brutal en què la vida i la mort no tenien el més mínim valor.

I després de la guerra, QUÈ? Un túnel llarg i tenebrós per als supervivents, en què les dificultats, la fam i la misèria i la desesperança foren la crua realitat.

A partir del 1939 Vilanova veié destruïda tota la vida cultural construïda durant anys de treball i d'esforços per homes actius enamorats de la seva vila. Societats culturals i recreatives, entitats com l'Ateneu i l'Escola de Música, clausurades, requisades, i destruïdes les biblioteques. Personalitats com els pintors Mir i Torrents, i el mestre Montserrat, empresonats. Altres exiliats, perseguits, morts o desapareguts a les trinxeres o als camps de concentració. I els supervivents de major sort, vigilats i controlats. Era la fi de la llibertat de la cultura i el progrés. Als guanyadors no els interessava cap de les dues coses. Foren uns quants anys d'inactivitat desoladora, fins que dins de petits nuclis d'amics en reunions casolanes, gairebé clandestines, s'anà imposant el desig i les idees d'intentar organitzar diverses activitats artístiques, recreatives i culturals que fossin com una nova "renaixença" i poder sortir d'aquell túnel de la por i la ignorància en què es vivia. A poc a poc, sense presses, aquestes ànsies s'anaren manifestant. La resistència cultural estava en marxa, ferma, imparabile.

En l'àmbit de la MÚSICA també es feu manifesta aquesta voluntat de ressorgiment. Fórem uns quants músics i afeccionats amics del mestre Francesc Montserrat, el músic de més prestigi que quedava a Vilanova, que sentirem la necessitat d'intentar de fer renéixer dignament l'activitat de la vida musical

vilanovina trencada per la guerra i que tan esplendorosament s'havia desenvolupat en les primeres dècades del segle.

El primer intent seriós fou la possibilitat de crear una banda de música que tingués l'aval de les autoritats franquistes. Així nasqué la *Banda de Música de Educación y Descanso* sota la direcció del mestre Montserrat i una comissió assessora anomenada *Sección Musical de E. y D.* sota la vigilància i el control de les normes del "Glorioso Movimiento". Era tot el que es podia obtenir... La banda de música acollí a tots els músics vilanovins i a la vegada fou un gresol de formació de nous joves músics. L'èxit de la Banda fou inesperat i popular. Actes oficials, Festes Majors, processons i concerts populars tots els diumenges al Teatre del Bosc, que s'omplia d'un públic fidel i entusiasta que escoltava uns bons músics responsables del seu treball, sota l'intel·ligent directriu del mestre Montserrat i amb repertori variat i atractiu de les millors partitures de sarsueles i òperes, alternades amb grans obres dels millors compositors universals: Mozart, Mendelsohn, Beethoven, Schubert, Brahms, Gluck, Wagner, entre molts altres. La Banda, que arribà a tenir una plantilla de 40 músics, feu una grandiosa obra de divulgació musical a Vilanova, digna i seriosa, omplint aquell buit immens que vivíem el primers anys de la postguerra. Fundada l'any 1943, es dissolgué al morir el mestre F. Montserrat el gener del 1954. El seu últim acte de servei fou acompanyar l'enterrament del seu mestre director als sons de les marxes fúnebres de Beethoven i de Chopin, tocades solemnement per uns músics dolorits i emocionats. Desapareguda aquesta modèlica formació musical, la vida musical vilanovina quedà novament trencada. Tant sols una entitat, *El Fomento villanovés*, oferia esporàdicament algun concert o recital per als seus socis.

Durant l'existència de la S. M. de E. y D., també fou creat un trio de cambra format per Francesc Montserrat, piano, Josep Rovira, violí i Enric Pascual, violoncel. Tres excel·lents músics que donaren prestigi i categoria en les seves actuacions a la nostra vila i en altres poblacions com Vilafranca del Penedès, Sitges, Lleida, Balaguer, Reus, entre d'altres. La gentilesa i amistat dels components del trio ens feren gaudir, a mi i un grup d'amics, de tres sessions emotives i encantadores a la meua pròpia llar. Inoblidables records!

També per iniciativa de la S. M., s'organitzà el memorable concert d'homenatge al músic vilanoví Eduard Toldrà, fundador i director de l'Orquestra Municipal de Barcelona. Davant el grandiosos èxit obtingut, ens animàrem i organitzàrem durant uns anys noves actuacions de l'Orquestra. L'any 1955 fou l'última dirigida per Toldrà en memòria i homenatge al mestre Francesc Montserrat, un altre gran i sincer vilanoví mort l'any anterior.

A la dissolució de la Banda de Música de E. y D., davant del panorama desconcertant i preocupat de la vida musical a la nostra ciutat, calia buscar solucions urgents perquè l'activitat musical no quedés aturada. Animat per músics i companys melòmans i com a col·laborador del setmanari *Villanueva y Geltrú*, em vaig atrevir a publicar una sèrie de tres articles on cruament expressava la gran preocupació per la crisi ocasionada en la vida musical

vilanovina per la desaparició de la Banda de Música, la S. M. de E. y D. i també la manca absoluta d'una escola d'ensenyament musical. Amb sorpresa aquella campanya periodística, valenta i sincera (inoportuna en aquells circumstàncies polítiques), obtingué l'atenció de les autoritats del moment que donaren el vist i plau a la formació d'una Secció Musical dins el Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer, una secció dedicada a la divulgació musical i a la vegada a enfocar els problemes pendents de tota activitat en aquest camp de la música culta a la nostra població.

Del 1956 al 1974, durant 18 anys, la Secció Musical del Centre d'Estudis fou l'eix de tota l'activitat musical vilanovina, i la seva tasca de divulgació molt notable i profitosa. La S. M. del C. d'E. celebrà al llarg de la seva existència més de 150 actes musicals, concerts, recitals, conferències, sessions de discos comentats, treballs d'estudi, recerca i investigació de la nostra riquesa musical, fitxer de músics vilanovins, entre altres temes de la petita història cultural local de la MÚSICA.

De les activitats de divulgació esmentarem:

Les **67 sessions de discos comentats**, agrupades en els següents temes: FORMES MUSICALS, a càrrec de Carlos Redondo, MÚSICA SIMFÒNICA, CORAL I DE CAMBRA, a càrrec de Joan Alemany, L'ÒPERA, a càrrec de Josep M. Ràfols, i MÚSICA DE JAZZ, a càrrec de Josep Vadell.

Les **15 conferències** amb conferenciants de prestigi com Pere Vallribera, pianista i director del Conservatori del Liceu de Barcelona; el Pare Robert de la Riba, eminent organista especialista en música de Bach; Joan Suñol, crític musical de Ràdio Vic; Pedro Echevarria, de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando; Mossèn Josep Maideu, organista de la Basílica de Santa Maria de Vilafranca del Penedès; Antonio Fernández-Cid, musicòleg i un dels crítics musicals més importants de l'estat espanyol, entre d'altres destacats conferenciants.

Els **82 concerts i recitals** a càrrec de solistes instrumentals, grups i orquestres de cambra :

PIANISTES: Pere Vallribera; Alicia de Larrocha; J. Mas Porcel; Maria Vancells; Gerard Fremit; Montserrat Santacana; Armand Fluvià; M. Dolors Rosich; M. Neus Miró.

VIOLINISTES: Heryk Szeryng; Henri Lewkpwicz; Michel Cahuvelon; Adelina Pittier; Josep M. Alpiste; Rudolf Novasad; Václav Klouch; Pavel Charvat; Ludvik Hasek; Hristo Kostadinov; Ljudovit Glasl; Eduard Bocquet; Domingo Ponsa, entre altres.

VIOLONCEL·LISTES: Josep Trotta; Zeljko Svaglic; Jaroslav Chovanec; Karel Vik; Santos Sagrera.

GUITARRISTES: Renata Tarragó; Gunnar Lif; Narciso Yepes; Eugenio Gonzalo.

Altres instrumentistes com FLAUTA: Salvador Gratacós. ARPA: Rosa Balcells i Gielle Herbert. CLAVICÈMBAL: Gabriella Gentili-Verona.

ORQUESTRES I CONJUNTS DE CAMBRA: Orquestra del Conservatori Superior del Liceu de Barcelona; Orquestra de Cambra Lluís Millet; Orquestra de Cambra Amics dels Clàssics; Agrupació de Cambra de Barcelona; Quintet de Vent de Barcelona; Els cinc vents; Quartet *Pro Arte* de Zàgreb; Quartet de corda de la Filharmònica txeca; Novak Quartet de Praga; Quartet de Jazz Tete Montoliu; Duo de cambra de Barcelona.

CANTANTS: Kun ie Imai; Núria Escofet; Sofia Noel; Rosa Barbany; Montserrat Aparici, entre d'altres.

CORALS: Coral Sant Jordi; Coral Cantiga; Coral Madrigal; Agrupació Polifònica de Vilafranca del Penedès; Coral Santa Cecília; Coral Boixerica de Tarragona; Orfeó Universitari del S.E.U. de Barcelona; Orfeó de les Corts; Coral Flonc.

En la dècada dels anys seixanta, la S. M. amb la col·laboració de l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú i la Diputació de Barcelona, organitzà els estius diverses sessions musicals en els Jardins Romàntics de la Casa-Museu Papiol. Un racó meravellós i somiador per escoltar en el silenci de la nit i envoltats de bellesa natural, música antiga, barroca, romàntica o de qualsevol estil de música culta. Recordem les perfectes interpretacions de les actuacions de l'Agrupació de Cambra de Barcelona i del Quintet de Vent de Barcelona, integrats pels millors solistes instrumentistes de l'Orquestra Municipal de Barcelona. També, la impressionant bellesa dels sons harmoniosos, femenins, del romàntic instrument que és l'arpa, en aquest cas a càrrec de dues arpistes excepcionals, Rosa Balcells i M. Lluïsa Ibañez. L'últim dels actes musicals als Jardins Papiol, l'any 1968, fou dedicat al ballet amb l'actuació d'un conjunt d'onze estrelles, primers ballarins i solistes del Gran Teatre del Liceu de Barcelona, sota la direcció del gran mestre i ballarí vilanoví Joan Magriñà.

Per iniciativa de la S. M., l'any 1963, amb col·laboració de totes les institucions i societats, s'organitzà el pòstum homenatge a la memòria del gran músic vilanoví Eduard Toldrà, mort l'anterior any 1962. Emocionants actes on intervingué tot Vilanova.

Altres activitats de la S. M. foren els treballs d'investigació i estudi de la música vilanovina del passat, els músics i compositors, la recuperació d'obres musicals, l'inici d'un fitxer, entre altres coses que serien matèria per fer-ne un estudi més complet i amb més profunditat. Foren els 18 anys d'actuació de la S. M. del Centre d'Estudis de la B-M. B. un llarg període de treball i d'il·lusió en pro d'una normalitat i consolidació de la vida musical vilanovina, almenys en la tasca de divulgació. Més podríem haver fet. Sempre es pot fer més de tot.

L'any 1976 la S. M. deixà d'existir per deixar pas a nova gent, a noves iniciatives, a noves idees. Es formà una delegació de les Joventuts Musicals. Tingué curta vida i pocs encerts. L'any 1978 sorgí una nova organització musical de caràcter privat, Àrea Musical de Catalunya, que l'any 1982 organitzà el 1r. Estiu Musical Internacional de Vilanova i la Geltrú. El 1984, Àrea Musical de Catalunya desaparegué. Els Estius Musicals Internacionals a Vilanova, continuaren a càrrec de l'Ajuntament. Tingueren bon èxit i força qualitat

artística: Actuaren el Conjunt de música antiga de Romà Escala. Josep M. Colom i Miquel Farré, pianistes. Pedro León, violinista. Carme Bustamente, soprano. Juli Panyella, clarinet. Raimond Korupp, violoncel, entre molts altres instrumentistes i agrupacions de prestigi. A la vegada es realitzaren diversos cursets de caràcter internacional. El 1987 se celebrà l'últim d'aquests festivals.

També el Teatre Principal ha dedicat algunes dates a la música. L'Ajuntament, des de l'any 1990, celebra els Festivals Toldrà, en els que actua l'Orquestra Ciutat de Barcelona, avui Orquestra Simfònica de Barcelona i Nacional de Catalunya.

Enguany estem celebrant "L'any Toldrà". De moment és prematur fer un balanç d'aquest important esdeveniment per Vilanova. Tindrem ocasió de parlar-ne algun dia.

En els últims anys, una cosa molt important s'ha aconseguit en el sector de l'ensenyament musical i la seva problemàtica. L'embrió d'una escola de música que l'entitat Foment Vilanoví creà l'any 1978, pocs anys després es convertí en l'Escola Municipal de Música Francesc Montserrat que, després de diverses etapes, actualment compta amb un gran nombre d'alumnes i amb una seriosa organització que augura una importantíssima tasca cultural i un bon centre de formació musical a Vilanova. Això és molt esperançador, però, no és prou. Ens falta un organisme, una entitat que canalitzi, organitzi tots els actes musicals racionalment, no esporàdicament, quasi anàrquicament, com succeeix actualment. Gent que treballi sabent el què és música, entenent el què ens falta i el què ens sobra, afrontant el problema i la crisi de públic als concerts i moltes altres coses. En fi, el complement necessari a l'Escola per tal de guanyar aquell prestigi antic d'una Vilanova esplendorosa i dinàmica en el cultiu d'aquest camp meravellós de la música culta.

PRESENTACIÓ DE L'OPUSCLE "ELS ARTÍFEXS DEL RETAULE DE SANTA MARIA DE LA GELTRÚ"

Joan Callejón Cabrera

1 - Justificació

Ens apleguem aquí en qualitat d'amics del retaule barroc de Santa Maria de La Geltrú, per a festejar l'autor i el resultat d'una exemplar recerca històrica que ens dóna definitivament a conèixer els artífexs materials -fins ara absolutament ignorats- del retaule de l'altar major de la més que mil·lenària comunitat parroquial geltrunenca.

Homer, al llibre VIII de l'Odissea -versos 579/580-, diu:

« són els etersns que a tants la **ruïna**
han ficat, perquè hi hagi **cançons per als homes a néixer**»

L'aplicació -en el nostre cas- del sentit d'aquest primitiu fragment pot fer referència a diversos i adversos possibles atzars sobre la prolongada pèrdua - que ja semblava irrevocable- de pistes i dades en relació als específics fautors del retaule geltrunenc.

Van voler els etersns, que una xusma de ratons es mengés -en una diada de gran disbauxa gastronòmica les matrius documentals de tota la paperassa del «pro retabulo» de Santa Maria?

Van permetre, els etersns, que el benefici purificador del foc convertís en cendra -durant una vesprada d'enuig i de follia- les escriptures notariales i de rendició de comptes de l'obra «pro retabulo» del vetust temple marià?

Van ignorar, els etersns, les passes silents dels pispes, dels mossegues, dels cleptòmans, que -en un descuit de majordomia- palanquejaren l'armari dels protocols tot afanant, precisament, la lletra menuda del lligall «pro retabulo» del desvalgut ex-llogaret feudal?

Sense una d'aquestes possibles malvestats (o d'altre tipus) permeses pels déus -mai no sabrem la causa concreta de la *ruïna* o confusió del nostre «cas» retaulístic- no tindríem, ara i aquí, el magnífic estudi d'en Joaquim Vicente i Ibàñez sobre la veritable *Autoria del retaule major de Santa Maria de La Geltrú*, que ben bé pot ésser i realment ho és -segons Homer i segons tots els imminents lectors- una de les possibles **cançons** reservada **als homes a néixer**, que som en definitiva i sortosament en aquest moment tots nosaltres.

Reembres ha estat pregada de publicar aquest text que correspon als mots pronunciats per l'autor a l'acte de presentació de l'obra de Joaquim Vicente Ibàñez i M. Lluïsa Orriols Vidal *Els artífexs del retaule de Santa Maria de la Geltrú*. Vilanova i la Geltrú, 1992.

2 - Sobre l'estudi d'en Joaquim Vicente i Ibàñez

Divagacions de banda, la realitat és que en Joaquim Vicente i Ibàñez ens ha passat la mà per la cara a tots els que ell anomena «estudiosos» del retaule.

Pel meu cantó, però, i estic segur que també pel cantó del Xavier Orriols i de tothom, he de dir que sento veritable admiració per la significació i pels resultats del treball que ens aplega aquí. L'esmentat treball m'esperona, primer, a seguir joiosament en el rengle dels «devots» del retaule, i, en segon terme, em dóna motius de goig tot constatant que el nombre d'«estudiosos» i de «devots» d'aquesta nostra excepcional joia barroca no minva en l'horitzó de les predileccions dels més joves.

En Joaquim Vicente i Ibàñez ha sabut situar-se en el millor punt de mira possible: utilitzant el mètode comparatiu ha trobat per afinitat -i, lògicament, per exclusió- els elements inconfusibles d'estructura i d'execució que agermanen el nostre retaule -d'autor, fins ara, anònim- amb altres exemplars o models de retaules (Tiana i Santes Creus, concretament) de rúbrica coneguda.

En Joaquim Vicente i Ibàñez ha vist amb la ment -que vol dir ubicar-se al cor del coneixement real- les característiques formals de tot tipus de recursos, habilitats i manyes -utilitzades per artistes únics i singulars- que aconduïxen irremissiblement vers la identitat de l'obrador i la dels afaïçonadors originals.

El resultat fonamental de l'estudi d'en Joaquim Vicente i Ibàñez és que ara ja sabem de manera definitiva que, per una banda, Josep Tramulles (nat el 1603) fou gairebé segur l'autor de la «trassa» o del disseny i que, a la vegada, fou sense lloc a dubtes l'escultor de les imatges, dels relleus escènics i de les figuracions i elements decoratius del retaule geltrunenc; i que, per altra banda, en Joan Aldabó fou l'«arquitector» o el fuster de tota l'estructura i trama material del conjunt.

L'estudi d'en Joaquim Vicente i Ibàñez -que podreu llegir a l'opuscle que ara es presenta- està redactat de forma senzilla i entenedora. Amb un criteri d'exposició asserenada i coherent ens manifesta, l'autor, les dades essencials de la seva recerca. Sense enfarfecs d'erudició ens introdueix planerament en el món barroc del segle XVII, tot ajustant-se còmodament a la realitat dels personatges protagonistes de l'obra del retaule i a les corresponents actuacions. I tot això amb l'encant de saber captar el sentit o el reflex del que resulta pertinent, interessant i conclusiu per als objectius de la seva investigació.

Es pot dir, precisament, que la gràcia expositiva d'aquesta investigació radica en haver sabut fugir de dos extrems perillosos: de l'afany demostratiu d'una saviesa esgotadora i de l'eixutesa exasperant de l'especialista.

En Joaquim Vicente -amb un estil ordenat, segur i sintetitzador- toca tots els punts que fins ara estaven històricament en litigi en relació amb el retaule de Santa Maria. Es pot ben bé dir que -agafats de la seva mà- des que comencem a treure el nas al consell parroquial del vint-i-vuit de juny de 1643 (primera constància documental -em sembla- d'una voluntat geltrunenca de nou retaule) fins a la fi de segle i encara més enllà, anem assistint als punts o moments

cabdals d'una història obscura que ja va aclarint-se: la notaria de Francesc Lentisclà (1645), els tallers barcelonins de Joan Aldabó i de Josep Tramulles, la trajectòria d'ambdós professionals, el repartiment de feines o associació entre un mestre i altre, l'acabament del retaule enllestit probablement -com a mínim- una vintena d'anys abans (1655) de les conjectures (1675) no fonamentades de Cèsar Martinell.

Penso, en definitiva, que l'estudi d'en Joaquim Vicente, amb el seu sentit de progressiva ordenació de la notícia i amb la seva capacitat d'estil suggerent i perspicaç, a la vegada que ha anat perfilant l'exacte batec ambiental dels interessos artístics del segle XVII, ha sabut incrementar també la credibilitat indefugible de les seves intuïdes i -per a ell- no sobtades troballes: tant a la casa notarial com dins el capteniment de l'època.

En Joaquim Vicente acaba el seu intel·ligent treball dient-nos que -a nivell d'investigació- *resta encara molta feina a fer*, com ara *la recerca de nous documents que permetin completar documentalment tot allò referent a la contractació de l'obra i de la data de la seva finalització*.

Penso que aquest reconeixement de situació ens permetrà sortosament, a tots, de disposar d'ulteriors estudis del nostre autor, que ens acostaran cada vegada més al desxiframent de totes les circumstàncies de temps, de lloc, de formes i formulismes, que -en el seu moment- varen ésser concomitants en la construcció del retaule.

Penso -a tall de suggeriment- que fóra interessant que, traient conclusions pertinents, en Joaquim Vicente desenvolupés en aquests posteriors sobreentesos estudis, una teoria del motiu o motius sobre la notable diferència de preus estipulats a l'hora de contractar -per part de Josep Tramulles- el retaule de La Geltrú (487 lliures de Barcelona), el de Tiana (1.000 lliures d'ídem) i el de Santes Creus (1.500 lliures d'ídem).

Per aquest camí, a banda dels plausibles resultats brillantment aportats i exposats per en Joaquim Vicente en el treball que comentem, potser es podria arribar a una solució de valor intermig: la de confirmar-se que, per a la construcció del nou i més gran retaule geltrunenc, s'hauria pensat en l'aprofitament d'elements escadussers -però prou importants-, que -precedents d'un antic i més petit retaule- anirien destinats a fornir i a completar la part superior del nou projecte.

De poder-se demostrar aquest extrem -dit sense cap pretensió especial i amb el màxim respecte per les opinions del nostre recercador- podria justificar-se la diferència un xic desconcertant del poc nivell lucratiu que suposava la comanda geltrunenca (1645) en relació amb la de Tiana (1645) i amb la de Santes Creus (1647), pràcticament, les tres, de la mateixa fornada.

Crec que val la pena de fer ressaltar també que, ja definitivament a la darrera pàgina del seu estudi, en Joaquim Vicente fa referència expressa del vast món de la simbologia oculta, que -per obra de Josep Tramulles- queda parcialment significada en el retaule geltrunenc de Santa Maria. Alegrem-nos-

en perquè el nostre autor sembla prometre'ns un tast no massa tardà, sobre l'esmentat tema.

Pensem -tenim el retaule i altres mil meravelles davant dels ulls- que no hi ha possibilitat de fe i, per tant, d'expressió de fe sense mediació cultural. La fe -em sembla- no pot cristal·litzar en una fórmula químicament pura al marge de qualsevol determinació de cultura.

Benvinguda, consegüentment, tota aquella aportació de missatges i d'equivalències, que -sigui quina sigui la font de procedència- pot situar la persona humana en unes condicions de millor interpretació i de major aproximació al misteri.

Voldria acabar aquest comentari de presentació del primer article de l'opuscle que ens ocupa, tot llegint el sisè aforisme de Leonardo da Vinci que -afirmaria amb molt poc risc d'equivocar-me- li ve com l'anell al dit a la laboriositat, diligència i reeiximent del nostre feinejador, en Joaquim Vicente. Diu així el renaixentista italià: *Tu, oh Déu, vens tot tipus de riqueses als homes al preu de llur esforç*. Agraïm-li, doncs.

3 - Sobre l'estudi de la Maria Lluïsa Orriols i Vidal

És veritablement just i necessari que faci ara referència al treball de la Maria Lluïsa Orriols i Vidal, que amb el títol de *La primera dauració del retaule major de Santa Maria de la Geltrú*, constitueix la segona part de l'opuscle que ara es presenta.

Aquesta primera dauració va ésser realitzada durant els quatre estius que van del 1745 al 1748. La Maria Lluïsa ha pogut visualitzar i manejar carpetes, plecs i rebuts de l'arxiu parroquial geltrunenc: ordenant adequadament tot aquest material ha enriquit meticulosament -amb una valuosa aportació de dades- el cúmulo d'informació que la carnadura de la nostra petita història local -i, més concretament, la del nostre retaule- precisa i reclama.

En homenatge a la brevetat -que ara ja comença a resultar recomanable- i en honor a la intel·ligència, miraments, polidesa i lliurament de la Maria Lluïsa Orriols, recordaré una frase de Josep Brodskij, que pot sintetitzar -principalment- la vàlua i qualitat del seu treball i també, però, el capteniment de tots els que estem aquí plegats. Diu el poeta rus: *Si hi ha un acte d'amor, aquest és la memòria*. Justament. Ni més ni menys.

4 - Dues reflexions: el retaule major de La Geltrú, el retaule major de Vilanova

Ara -amb la vènia de tots els presents- voldria fer un breu afegitó o apèndix final amb resultat de doble reflexió, que podria -segons com- resultar una mica al marge del nostre assumpte, tant potser sí com potser no. Intentaré explicar-me.

A - Sempre m'ha capficat una mica el problema individual i social de l'ostentació. I encara més quan l'esforç de solemne sumptuositat no es correspon amb una base real d'autèntiques disponibilitats.

Potser m'equivoco, però opino que fóra interessant -si científicament fos possible- realitzar un estudi psicològic social del grup humà geltrunenc, que el vint-i-vuit de juny de 1643 palesava la seva decisió de tirar endavant l'erecció d'un nou retaule major.

Estic convençut que, en aquesta proposta geltrunenca de la vigília de Sant Pere de l'any esmentat, tenien fonamental consideració sinceres motivacions de fe i de necessitats culturals. Però penso que les tensions permanents -diguem-ne: municipals i/o parroquials- entre el vell nucli geltrunenc i el puixant nucli vilanoví, que pràcticament han durat com aquell qui diu fins fa ara quatre dies, mereixerien en aquest punt una atenta i especial investigació històrica.

Que ningú s'escandalitzi per les dues següents preguntes:

a) Estava la Geltrú capacitada econòmicament per a afrontar -no en menys d'un centenar d'anys- les despeses de l'ampliació del temple i les del seu embelliment?

b) Tenien present els geltrunencs, -en el moment, per exemple, d'encarregar (1643), al celebrat mestre Josep Tramulles, la construcció d'un nou retaule major- que des de l'any 1605 la parroquial de Sant Antoni en tenia un d'imponent, obra del també molt celebrat mestre Agustí Pujol, fill?

B - Si, en el seu moment, van haver-hi problemes de mimetisme, enveja o rivalitat entre els geltrunencs i els vilanovins, els primers van tenir la sort de no claudicar davant els aires snobs del malastruc 1845.

Escoltem el fragment d'història que -al volum V, *L'època del Barroc dels segles XVII-XVIII* de *La història de l'art català*- en Joan Ramon Triadó ens subministra:

«Agustí Pujol, fill, l'any 1603 contracta amb el fuster Josep Rovira el retaule major de la parroquial de Vilanova. Malauradament no foren les guerres sinó els corrents iconoclastes de l'academicisme decadent els que el feren desaparèixer l'any 1845. El testimoni de fra Josep A. Gari Siumell és eloqüent: «A pesar de que los inteligentes -diu- hallaban en él un mérito artistico que les sorprendia (...) era pobre adorno para este grandioso y hermoso edificio». L'obra degué ser imponent. La seva descripció ens els el situa sobre un alt basament de 3,60 metres, amb predel·la, mentre el primer pis combinava les escultures dels sants Antoni, Pere i Pau amb escenes de la vida del sant patronímic. Al segon pis hi havia les imatges de la Purificació, santa Eulàlia i santa Madrona i a l'últim pis tres quadres rematats pel calvari amb la creu, la Verge i sant Joan. L'any 1605 s'acabà i se'n cobrà l'últim termini el 1606".

Pel meu compte i risc demano des d'aquí -ja sé que inútilment, una immensa i colossal utopia: restituir -taula a taula, relleu a relleu, imatge a imatge, columna a columna, ornament a ornament- el retaule major sencer del temple arxiprestal de Sant Antoni, sense que el nou Agustí Pujol, fill de fills, deixi de tenir a les seves mans la famosa *Regola delli cinque ordini d'architettura* (1562) de Jacopo Barozzi, àlias Il Vignola.

Seria una empresa de seny i de justícia.

5 - Colofó: amb Déu siau i amb Santa Maria Assumpta

Per part meua -si la vostra vènia em segueix assistint- voldria cloure aquesta presentació, que se celebra amb la felicitat coincidència de la darrera restauració del retaule geltrunenc -encara sortosament admirat, respectat i estimat-, rememorant i transcrivint els dos darrers versos d'un sonet, que apareixia a l'estampa impresa i lliurada per la parròquia durant la festa de la Mare de Déu d'Agost de 1946, amb motiu d'una important reparació i reconstrucció del retaule incivílmunt mutilat i profanat en l'endemana del trenta-sis.

El sonet era del Panxo Oliva, singular lletraferit vilanoví. L'estampeta -com diu l'Espriu- la vaig perdre. Els dos darrers versos, però, m'han quedat, potser perquè són una instintiva expressió d'admiració pel continu tràfec o roda de destrucció i construcció -que tant de bo, en la primera part, hagi deixat de caracteritzar-nos!- i per la humil i pregonna fe que exclamativament expressen. Són aquests:

Maravilla, el altar torna a la vida,
Virgen mía de Agosto soberana!

Vilanova i La Geltrú, 13 d'agost de 1992, 7,30 p.m.

FACTORS D'IDENTITAT: LLENGUA, CULTURA I DRET

Ramon Juncosa i Ferret

Catalunya té uns elements d'identitat propis que la singularitzen del conjunt de les nacions d'Europa: La llengua, la cultura, i el dret i la voluntat d'autogovern. Aquests factors són presents al llarg de la història de Catalunya d'una manera ben evident i evolucionen en el temps, generant tensions per la mateixa complexitat que comporten i pel context situacional -polític, socio-econòmic o territorial- en què la història de Catalunya es desenvolupa.

Llengua, cultura, dret i voluntat d'autogovern són factors d'identitat que enguany tenen un especial protagonisme en la nostra vida col·lectiva. L'any 1995 haurà estat ric en fets que marquen punts de referència i que incideixen amb força en la consolidació progressiva de la identitat del nostre poble.

La llengua, element de comunicació i d'integració

El català, com a llengua pròpia i oficial de Catalunya, ha estat atacada des de les posicions més retrògrades i cavernícoles amb l'objectiu de trencar la convivència, sovint per interessos ben aliens a la voluntat de la majoria dels ciutadans de Catalunya. El conflicte lingüístic, que s'ha volgut fer creure i crear, se centra sobretot en l'ensenyament, presentant un panorama d'imposició del català i de menyspreu del castellà. Això s'orquestra mitjançant "tertulians" amb forta capacitat demagògica a sou d'alguns mitjans de comunicació i grups de pressió que fan d'aquest tema la seva particular "cruzada". S'assegura que aquí es persegueix i es maltracta tot aquell que no parli català i que tot el que s'escolta, es veu, es llegeix i s'estudia és majoritàriament en català.

L'arrel del que es diu rau en l'intent de dividir la societat catalana i de fomentar-ne el desprestigi a Espanya, perquè l'anti-catalanisme és un recurs fàcil que allà dóna bons guanys. Es juga perillosament amb el nucli de la identitat de Catalunya: la convivència en la diversitat, la confluència d'idees i formes de vida que han conformat de sempre una manera de ser dels ciutadans catalans.

El model de conjunció lingüística escolar pretén que tothom conegui i estigui en disposició d'usar les dues llengües. Aquest model fa una discriminació positiva en favor del català i sobretot d'aquelles persones que viuen en un context social on el català no és present; és llavors quan s'apliquen els programes d'immersió lingüística, respectant sempre la voluntat dels receptors i garantint el coneixement d'ambdues llengües.

Josep Maria Solé i Sabaté i Joan Villarroya han publicat recentment una "Cronologia de la repressió de la llengua i la cultura catalanes 1936-1975". El llibre és un instrument molt útil per a les generacions que no han viscut

Reembres, núm8. Any 1995. Pàgs. 31-34.

directament la dictadura franquista. L'obra relata fets contundents sobre la repressió de la llengua catalana a tots els nivells. Només cal recordar que encara no fa vint anys que no hi havia ni un sol diari en català i ni una sola emissora de ràdio o televisió.

El Tribunal Constitucional i el Suprem han donat la raó al Parlament de Catalunya que va aprovar per unanimitat la Llei de Normalització Lingüística ja fa més de deu anys. Tot i així, la caverna ultramontana de l'espanyolisme impenitent no pararà. Davant d'això l'actitud més positiva és sempre d'afirmació. És a dir la pràctica constant i normal dels nostres drets i de la nostra disposició natural de conviure lingüísticament en la diversitat, sense deixar de parlar la llengua que ens és pròpia, en cap circumstància de la vida quotidiana: en català ja ens entén tothom i a més parlant-lo, fem un servei perquè els que no el saben també l'aprenuin.

A Vilanova i la Geltrú, com arreu, ha costat molt fer un sol poble -una comunitat vilanovina que conviu, s'entén i es respecta. Vàrem retornar de "Villanueva" a Vilanova, les institucions i entitats van fer del català la seva llengua habitual, les parròquies i els moviments d'església, en el temps més fosc de la dictadura, van ser refugi i estímul de catalanitat i de llibertat. El teixit associatiu local va empènyer fort l'arrelament i la integració i avui se'n troben fruits reeixits en molts sectors: festes tradicionals i populars, món cultural i educatiu i dirigents socials, econòmics i polítics. El retorn a la foscor dels anys cinquanta és impensable i en bona part la situació d'avui se sustenta en una feina tenaç i silenciosa que uns quants vilanovins van exercir des del silenci obligat ara fa més de trenta anys.

La creació i la participació cultural

La cultura catalana és, juntament amb la llengua, l'altre factor indiscutible d'identitat. La cultura comprèn tot el bagatge de riqueses de l'esperit -art, literatura, música, tradició... i també la recerca en tots els camps- i tot aquest entramat se sustenta sobre les persones. S'ha forjat al llarg del temps i singularitza el poble català i el distingeix dels altres pobles d'Europa i del món.

La cultura es fa i s'ha fet a partir dels homes i de les dones amb creativitat i iniciativa. Enguany commemorem la projecció d'algunes d'aquestes persones especialment rellevants en la cultura catalana moderna. En voldria fixar l'atenció d'algunes: Jacint Verdaguer, Àngel Guimerà, Ferran Soldevila i Eduard Toldrà

Verdaguer i Guimerà s'inscriuen dins de l'ara anomenat Segle Romàntic. De Verdaguer commemorem el 150è aniversari del seu naixement i se'l considera el poeta de Catalunya per excel·lència. Actualment s'estan fent recerques molt interessants sobre la vida d'en Verdaguer que aprofundeixen tant en la seva obra com en la seva vida i les relacions que va establir amb la gent del seu entorn que sovint el van tractar ben malament. Només el poble, senzill i clar en el seu judici, el va entendre i el va estimar com es va veure en la gran manifestació popular del seu enterrament.

Al costat de Verdaguer, commemorem el naixement d'Àngel Guimerà, poeta, dramaturg i patriota, que fou President de la Unió Catalanista. Guimerà, ara fa cent anys, va pronunciar per primer cop en català el discurs inaugural del curs de l'Ateneu Barcelonès. Guimerà va tenir un paper molt important en els inicis de la Renaixença i en la conformació més popular del catalanisme, sobretot per les seves intervencions durant l'assemblea que va aprovar les Bases de Manresa de 1892. Guimerà i Verdaguer eren dos grans romàntics, un fet propi de la cultura del seu temps, perfectament homologable, com a catalans, en l'Europa de l'època.

Commemorem també enguany el centenari del naixement de l'historiador, escriptor i periodista Ferran Soldevila. Fou un intel·lectual sòlid i profund a qui tocà viure en èpoques ben difícils per la llibertat de la cultura catalana. Això no obstant, Soldevila va ser des de l'interior un dels homes de cultura que més es projectà durant la represa cultural, sobretot cap a l'Europa anglo-saxona. Soldevila va fer també de la història pedagogia i mestratge. A ell devem la "Història de Catalunya" de l'any 1934 i una colla d'estudis sobre Jaume I, Pere el Gran i el Compromís de Casp. La seva monumental "Historia de España" és el primer intent reeixit de l'època contemporània d'oferir una perspectiva de la història peninsular des de la visió de Catalunya.

Finalment, els vilanovins celebrem el centenari del naixement del nostre Eduard Toldrà. En la Vilanova de finals del XIX va néixer Eduard Toldrà que és el músic vilanoví que més projecció ha tingut. De Toldrà se n'ha parlat ja molt entre nosaltres i per gent molt autoritzada, perquè n'estalviï comentaris. Va viure molt lligat als moviments culturals de l'època, dels quals va participar i els va servir posant música a poemes i cançons i creant simfonies que respiren la catalanitat i el Mediterrani. També va excel·lir com a director d'orquestra i pedagog de la música.

Si m'ha semblat oportú fer memòria d'aquestes quatre personalitats és per destacar que la cultura és un fet personal i col·lectiu alhora. Són quatre individualitats ben diferents, però marcades per un geni creatiu i una gran vitalitat i capacitat de comunicació. Tots ells han tingut deixebles i han transmès un fecund patrimoni cultural.

Voldria remarcar que l'afany pedagògic d'en Toldrà és una característica de molts vilanovins compromesos des de sempre amb la ciutat i amb el país. Molta de la nostra gent s'ha distingit i es distingeix per crear escola i fer colla a partir de la pròpia creació individual o de grup. Així és com s'ha estès a Vilanova l'activitat literària, musical, plàstica o periodística... A partir de gent exigent i fortament arrelada que ha volgut i sabut fomentar la cultura amb identitat pròpia.

Escrivint aquestes línies m'arriba la notícia que al senyor Albert Virella i Bloda li ha estat concedida la Creu de Sant Jordi de la Generalitat per la seva constant tasca de recerca i divulgació de la història de Vilanova i de la comarca, emmarcada en la història general de Catalunya. Crec que el senyor Virella és un exemple de tenacitat en l'estudi de la història local i un estímul per a les noves generacions d'historiadors vilanovins.

Potser convé posar de relleu, pel que té de contrast el fet que alguns intel·lectuals encara es mirin la cultura catalana “au dessus de la mêlée” i des del seu *olimp* particular neguin la identitat cultural i històrica de Catalunya. De fet, són gent incapaç de comunicar aquell sentiment de pertinença i de participació inherent a una autèntica manifestació cultural. Aviat tornarem a escoltar -des de posicions ideològiques contraposades, però des de la reacció centralista més radical- com es titlla d’anecdòtica i marginal la cultura i la història de Catalunya.

El dret: l’expressió de l’autogovern

El dret i la voluntat de ser i d’autogovernar-se és un factor d’identitat que ha caracteritzat el poble català des d’orígens ben remots. Aquesta voluntat d’autogovern s’ha traduït en la pràctica en la creació de formes i institucions de govern pròpies de Catalunya i en una acció sistemàtica de desenvolupament legislatiu, econòmic, cultural i social. El catalanisme polític ha privilegiat sempre aquestes quatre dimensions. En són una bona prova alguns fets que voldria remarcar.

Ara fa cinc-cents anys de la recopilació de les primeres Constitucions de Catalunya. Les Constitucions de 1495 recollien, per primera vegada en un text imprès, el marc jurídic i institucional amb el qual Catalunya s’havia anat dotant al llarg dels segles. Aquest sistema constitucional, que provenia sobretot de l’època comtal i va prevaldre fins al Decret de Nova Planta, és la prova de la voluntat de ser i d’autogovernar-se dels catalans. S’hi recull el dret civil, el mercantil, el processal i part de l’administratiu i el penal.

A finals del segle XIX va tenir lloc l’Assemblea de la Unió Catalanista, que va aprovar les anomenades “Bases de Manresa” i que fou el primer intent del catalanisme emergent i des de la societat civil de dotar Catalunya d’un estatut d’autonomia. Alguns vilanovins ja van ser presents a l’Assemblea de Manresa: l’advocat i escriptor Teodor Creus i Coromines (que també fou alcalde de Vilanova), el jutge Joan Torrents i Marquès i els empresaris Francesc Caba i Font i Enric Santacana i Pérez. Tots quatre representaven Vilanova i el Garraf, i d’ells ha escrit recentment unes notes biogràfiques el senyor Virella i Bloda en el llibre “Homes del catalanisme”, que ha publicat l’editorial Dalmau.

Al llarg del segle XX aquesta voluntat de ser i d’autogovernar-se s’ha traduït amb la Mancomunitat, la Generalitat de la República -presidida pel vilanoví Francesc Macià- i la Generalitat de l’Estatut de 1979, que és el període més llarg d’autonomia que gaudeix ara Catalunya.

La plenitud de l’autogovern mai no s’ha pogut expressar d’una manera permanent i normalitzada. Potser això pot explicar la complexitat dels factors d’identitat de Catalunya i la seva manifestació al llarg de la història, però és evident que llengua, cultura i voluntat de ser i d’autogovernar-se conformen un sistema de valors d’una nació sense Estat com Catalunya però que fa funcions d’Estat i té voluntat d’expressar-ho amb normalitat. ■

PER QUELCOM MÉS QUE PER OMLIR

Una Tesi Doctoral sobre la Història de la Medicina a Vilanova i la Geltrú Bòsnia

El propassat 26 de juny fou presentada i defensada per la seva autora, **Consol Lemonche i Aguilera**, la tesi *Aspectes sanitaris dels Arxius Parroquials de Vilanova i la Geltrú, segles XVI i XVII*, per aspirar al títol de Doctor en Medicina i Cirurgia.

Consol Lemonche és nascuda lluny de Vilanova, a Cercs, al Berguedà. És especialista en Medicina del Treball, Inspectora per oposició a l'Institut Català de la Salut i, des de l'any passat, Directora d'Atenció Primària a Ciutat Vella, a Barcelona. A part de la seva dedicació al món de la gestió, està vinculada amb la Càtedra d'Història de la Medicina.

Viu a Barcelona però ha passat diverses temporades i ha estiuejat al Garraf, on s'ha interessat sempre per la història de les seves viles. En proposar-se el tema de la Tesi doctoral va triar l'estudi mèdic d'uns anys ben poc coneguts de la nostra història.

Sota la direcció del Professor Jacint Corbella i Corbella i mitjançant la recollida de dades dels Llibres Parroquials de Sant Antoni de Vilanova i de Santa Maria de la Geltrú, l'autora dóna a conèixer el personal sanitari dels segles XVI i XVII (objectiu prioritari de la tesi), les causes de mort i les «agulles» de mortalitat. La Tesi assolí la qualificació d'APTE CUM LAUDE.

A partir del dilluns 31 de juliol, cada dilluns a les 8 del vespre, bon nombre de ciutadans s'han congregat a la Plaça de la Vila per demanar la fi del genocidi a Bòsnia i, al mateix temps, per guardar un minut de silenci en memòria de les víctimes.

Fou el dissabte 29 de juliol, al migdia, que els joves del col·lectiu Taula d'entitats per Bòsnia van penjar a les botigues i llocs més cèntrics de la ciutat els cartells invitant a tothom a participar en aquesta manifestació.

Fou el dissabte 29 de juliol, al vespre, que els cartells penjats al migdia en un cèntric i molt concorregut carrer de la ciutat quedaren tapats per uns altres cartells que anunciaven una exposició col·lectiva que aquell mateix dia inaugurava una coneguda galeria d'art. Això sí, el verd llampant dels cartells per Bòsnia sobresortia per dos costats.

És que cal crear una E.A.E.P.C (Escola d'Alts Estudis de Penjadors de Cartells) per evitar aquesta manca de sensibilitat, aquesta destrucció d'informació, aquest poc respecte? No cal dir que el dissabte a la nit ningú va treure el segon cartell per deixar lluir el primer.

ADDENDA ALS MATA-SEGELLS ESPECIALS DE VILANOVA I LA GELTRÚ

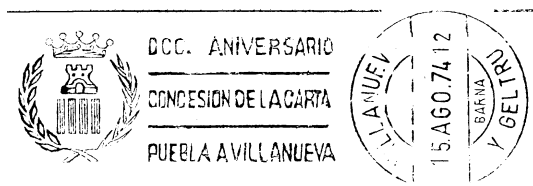
Josep Ferrer Serra

En el número 7 de Reembres, el número anterior, fou publicat l'article *Els mata-segells especials de Vilanova i la Geltrú. Aproximació a un catàleg*, en el qual es presentaren i es reproduïren 28 mata-segells especials, concedits a Vilanova i la Geltrú per iniciativa de la Peña Filatèlica a fi i a efecte d'utilitzar-los majoritàriament en exposicions filatèliques, on es representaven diferents motius i activitats vilanovines.

En aquella col·laboració es cometé una omissió involuntària. Es deixà de consignar el mata-segells especial de corró commemoratiu del DCC aniversari de la concessió de la carta pobla a Vilanova de Cubelles. Aquest mata-segell, a diferència del que fou utilitzat en la IX Exposició Filatèlica, organitzada per la Peña Filatèlica, i relacionat amb el número 2B/7, fou emprat per l'administració local de Correus per cancel·lar la correspondència general de la vila. El mata-segells presenta l'escut de Vilanova i la Geltrú amb la llegenda al·lusiva a l'efemèride.

Valgui també aquesta addenda d'agraïment a Joan Serra Figueras, President Honorífic de la Peña Filatèlica de Vilanova i la Geltrú i a Josep M. González Font, actual president de l'entitat, per haver reparat i notificat el descuit.

Reembres, núm. 8, Any 1995. Pàgs. 36.

Reembres té per objectiu fonamental obrir la possibilitat de publicació a tothom que tingui quelcom que dir en el camp la cultura o quelcom que aportar a la història local sense demanar una gran difusió.

Reembres, tot i el seu caràcter bàsicament local, resta oberta a col·laboracions d'interès d'àmbit més general.

Reembres no rebutja de ningú cap article de cap color escrit amb honestat per motivacions culturals o inquietuds històriques que signifiqui una aportació positiva.

Reembres no és a la venda, no té afany de lucre i no té canals de distribució. Els seus exemplars són una despesa voluntària i il·lusionada dels seus editors.

Reembres adreça gratuïtament els seus exemplars a on més poden ser llegits, les biblioteques i hemeroteques locals i nacionals, i deixa en mans dels seus propis autors i col·laboradors el destí de la resta dels seus exemplars.

Reembres és una publicació periòdica, però sense periodicitat estricta; apareixerà quan i sempre que pugui oferir material d'interès.

Reembres acollirà amb preferència articles breus, com més breus millor, aquells articles que poden aportar una dada important però que cap autor gosa a escriure per por de no passar de mitja plana.

Reembres no té escrúpol en deixar-se fotocopiar total o parcialment.

Sumari

- Pàg. 3 *Joan González. L'aportació d'un cirurgià de Vilanova i la Geltrú a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona.*
Per **Pere Vallribera i Puig.**
- Pàg. 7 *En memòria.*
Per **Jaume Bertran i Carbonell.**
- Pàg. 11 *Armand Cardona Torrandell: un combat de tants anys enrera.*
Per **Joan Callejón Cabrera.**
- Pàg. 17 *L'empremta d'Armand Cardona Torrandell.*
Per **Francesc X. Puig Rovira.**
- Pàg. 25 *Han passat 10 anys...*
Per **Bonaventura Orriols.**
- Pàg. 27 *Els mata-segells especials de Vilanova i la Geltrú. Aproximació a un catàleg.*
Per **Josep Ferrer Serra.**
- Pàg. 35 *Incendis forestals: ciutadans imprudents o bandes incendiàries.*
Per **Víctor Mata Ventura.**

Reembres, núm. 7. Any 1995.